

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1

Fylke: Østfold

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Rygge

Emne: Jord og plog

Bygdelag:

Oppskr. av: Fritz Høvinger

Gard: Klure

(adresse): Klure, Rygge

G.nr. 22 Br.nr. 1 og 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Delvis

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):
 Oppgaver etter 8 innleggsmønstre på gamlehusene
 her. Alder 80-90 år. Yrke forkr. jordbruksarbeidere

SVAR

Her i Rygge er arden forlengse siden kassert som jordbruksredskap og plogen (hyppplogen) er nu enrådende.

Arden blev i sin tid brukt til opdrilling av renner og hypping av disse. Til nedmolding av kom blev ikke arden brukt. Dette blev foretatt med grundkarver laget av tre, eller grinda av tre og tindene av jern.

No ardtype, brukt her i bygda må disse efter hvad gamle folk forteller, vare som fig. 6 eller 7, uten ristill og dybde-regulering, med stillbare velteføler av tre. Jeg kan av de oplysninger som er innhentet fastslå at ardyper som fig. 1-3, ikke er brukt her i bygda, da ingen har hørt om skjeler i forbindelse med ar. Derimot er skokler alltid brukt.

Arden blev laget på gården av bygdesmeden. Ardehjæret var av jern og blev kaldt spiss. Bredden på spissen stod i forhold til bruket, idet rennene skulde måle 1 aln fra midt til midt, og hjæret gikk 1 tomme utenfor der hvor fjølene var hengslet. Sålen var av tre (eik). Det hvor skoklene blev haket fast

var av jern.

Hjeppeploegen som nu brukes ligner arden, men er helt av jern og med stillbare veltefjeler. Den består av: Styret, såle, veltefjeler, spiss, (også kaldt bile (en), plogas og øret.

En skokkel består av hommel med kroker og skokkekjepper.

Ordet ard er intetkjønn i bygdesproket og uttales g med tykk l. al.

Nu for tiden brukes bare moderne fabrikkploegen her i bygda og for en stor del traktorploegen.

Det er ikke mulig å fastslå en bestemt tid for overgangen fra eldre typer til nyere, det har foregått gradvis.

De eldste plogtyper jeg har opplysning om, var laget av omvandrede håndverkere, på stedet hvor de skulle brukes. De var av tre, med vridt jernbeslått veltefjøl og risttill. Sålen var av tre og ofte beslått med jern for slitasje. Noen redskap til å rense veltefjola med, var ikke almindelig brukt. Jeg kan tenke mig at det var unødvendig da jorda for det meste her i bygda er lett sandmild. Ploggen blev kjørt tomreus på veltefjola. I. o. s. når ploggen blir sløyt, lå den alltid på den side som veltefjola er. Kloes for å løfte ploggen fra jorda var ikke brukt.

Det vanlige på gårdene var høireploegen, fordi man krigploide og terrenget er flatt.

Plogdybden var ca 10 cm, og dybdereguleringen berodde på plogkarren, da det ikke fantes noen dybderegulering på ploggen. Risttill var alltid brukt på ploggen, men ikke risttill alene.

4 3
Til å kjøre plogen og også andre redskaper på,
hadde man en treslide, også kalt treskunning.
Slike brukes mange steder også nu for tiden.
de var ofte laget av en kløftegran.

No typer som „Falkunstplogen“, kan jeg
ikke opsjøre å ha vært brukt her i bygda.
derimot kom i 1830-årene en ny plogtype
i bruk. Den var av jern hele plogen, kal-
tes også „jernplogen“. Disse ploger blev
smidd eller laget av bygdesmeder og kostet
fra 8-12 daler. Det spesielle ved disse plo-
gene var velteffjola. Den var bøiet utover
så velta blev skridd rundt. Her måtte og-
så dybden for en stor del reguleres av plogkaren,
dog var øret regulerbart i trin. til siden
og op og ned. Benøvnelsen på jernplogens
enkelt deler er forfra: øret, plogåsen,
rustill, skjæret, brystet, sålen, landsiden,
velteffjola og styret.

Her i bygda brukes bare betegnelsen
plog (utt. plau.) og plogåsen aldri ord
eller ardåsen, i forbindelse med plog.

2717

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING